

Таким чином, обмін інформацією між структурами революційної ОУН і Краєм був взаємокорисним. З одного боку він дозволяв «тримати руку на пульсі» подій, вдосконалювати ідеологічну й пропагандивну роботу. З іншого – сприяв поширенню ідей визволення України серед народу, змінював свідомість мас, чим об'єктивно наближав світлий день 24 серпня 1991 року.

Список бібліографічних посилань:

1. АОУН. Ф. 2, оп. 1. од. зб. 1, арк. 2.
2. Спогади В. Олеськіва – Голови Проводу ОУН (1987-1991), керівника Сектора Крайових Справ.
3. Коллективизация сельского хозяйства (Важнейшие Постановления Коммунистической партии и советского Правительства. 1927-1935). – М. – Издательство Академии Наук СССР. – 1957. – С. 423.
4. Осадько М. Трудодень и его оплата. – М. – Сельхозгиз. – 1956. – с. 39.
5. Там само, с. 121.
6. Микулин А. Концентраційні табори в Совецькому Союзі. – Видання ЗЧ ОУН. – 1958. – С. 91.
7. Артемьев В. Режим и охрана исправительно-трудовых лагерей МВД. – Мюнхен. – 1956. – Институт по изучению СССР. – 217 с.

УДК 34. 07; 354

Інна Василівна КНИШ,

докторант кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Національного педагогічного університету імені Михайла Петровича Драгоманова

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4194-1555>

ПРАКТИКИ «ВАРІЮВАННЯ МЕЖ» ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

Державотворення передбачає комплексне впровадження соціальних, політичних, економічних, правових, культурних, релігійних, міфологічних та інших практик, які мають сприяти створенню і подальшому нормальному функціонуванню соціальних інститутів. Одночасно щодо «незгодних» із курсом панівної партії («чужих», «ворогів народу» тощо) впроваджуються **практики «варіювання меж» людини**. Тут ідеться про «звуження людини», тобто створення некомфортного середовища існування, витіснення зі світу «своїх»; «розширення людини», що передбачає її намагання набути первісного стану із використанням практик концентрації та реалізації потенціалу; «вихід за межі» «свого» світу / середовища / тіла, коли «свої» / «чужі»

вже / ще не сприймають «свого» / «чужого» як «свого», що перебуває у **стані маргінальності, точці біфуркації**. Завдяки активації **процесу лімінальності** (від лат. *limen* – поріг) людина змінює старий статус (який вона вже втратила) на новий (якого вона ще не набула).

Одним із різновидів практик «варіювання меж» людини є суто радянський «винахід» – **«шарашкіни контори»**. «Шарашки» (шаражки, шараги) – це розмовна назва особливих технічних (ОТБ) або конструкторських бюро (ОКБ), тобто науково-дослідних інститутів і конструкторських бюро закритого типу, виниклих у надрах ГУЛагу в 1930-ті роки та підпорядкованих НКВС і МВС. У них працювали «вороги народу», які створювали нову техніку здебільшого військового / оборонного призначення. Учених та інженерно-технічних працівників позбавляли волі та примусово утримували відірваними від сім'ї, домівки, соціуму тощо, вдаючись до жорстокого «звуження меж» людини. Після смерті Йосипа Сталіна в 1953 році розпочався процес ліквідації «шарашок». У наш час це поняття, втративши первинний сенс, вживається на означення підприємства, яке не заслуговує на довіру.

Розгорнені у СРСР практики «варіювання меж» людини призводили до цілковитого знищення конкуренції, позбавлення матеріального і морального заохочення, авторського права на винаходи, власне ідентифікації тощо. «Мінімум витрат – максимум вигоди» – під цим гаслом розгорталася небачена експлуатація людських ресурсів (трудових, інтелектуальних тощо), за якої знецінювалося життя людини. Щоб вижити, ув'язнені змушені були працювати «на благо Батьківщини» по 14 годин на добу (наказ МВС СРСР № 001020 від 9 листопада 1949 року). Постають закономірні запитання: чи це не завелика ціна за «благо держави» і для кого насправді створювалися ці «блага»?

Якщо практики «шарашкіних контор» можна назвати «батоном», то надання **науковцям і представникам керівної верхівки (партноменклатури)** дач коштам держави – «пряником». Однак вони знову ж таки зводилися не для піклування про здоров'я, а для здійснення нагляду і контролю. Під час відпочинку особа перебуває не у стисненому й обмеженому робочому середовищі, характерному для седентарів, а у «своєму колі», де насолоджується домашнім затишком, релаксує і починає «виходити за межі» – розширюватися, тобто опиняється в середовищі номадичному. Саме тоді, коли розмиваються / зникають кордони між дозволеним та забороненим і людина починає вголос висловлювати свої потаємні думки, «пильне око» представників органів нагляду та контролю фіксує щонайменші відхилення від загальноприйнятих стандартів.

Досвід «шарашкіних контор», які знаний на весь світ російський письменник-дисидент Олександр Солженіцин (1) зіставив із першим колом Дантового пекла, в контексті подальших державотворчих процесів радикально змінив життя радянських людей, штовхнувши їх до

наступних кіл. Населення було розділене на «своїх» і «ворогів», але щодо всіх без винятку застосовувалися **практики нагляду та контролю**, які могли відрізнитися за своєю суттю, але на меті мали одне – приборкати, поставити на коліна, вичавити все до останньої краплі, знищити будь-яку ініціативу, перетворити особистість на бездуховного, покірного виконавця волі «партії та народу» в укрain «стисненому» середовищі існування – такого собі безмовного гвинтика-седентара.

Питання про те, як керівна партія випробовувала на радянському народі практики всіх «кіл Дантового пекла» і до яких наслідків призвели ці експерименти, ми докладно розглянули у своїх попередніх працях, тому тут обмежимося лише стислим переліком: **«військовий комунізм», нова економічна політика (НЕП), індустріалізація, колективізація, політичні репресії, терор голодом, антирелігійна кампанія, культ особи вождів-номадів, «трудові повинності», «комуністичні» «суботники» та «недільники»** (2, с. 156–161) та ін. У подальшому створення «першої у світі комуністичної держави» відбувалося під впливом подій Другої світової війни, післявоєнної відбудови, «холодної війни», відлиги, застою, перебудови. Зрештою, замість зміцнення і нормального функціонування соціальних інститутів, вікопомний проект дійшов до свого закономірного фіналу – розпаду СРСР і відновлення незалежності колишніх складових радянської імперії.

Радянський досвід «державотворення» не оминув і українців. Попри те, що всі впроваджувані у його межах практики ґрунтувалися на кричущому нехтуванні прав людини (граничному обмеженні середовища існування номадів і седентарів, викривленні суспільної свідомості, денаціоналізації та уніфікації традиційної культури аж до її знищення і заміни новою, «радянською»), українці змогли «розширитись» і відновити державний суверенітет. Пройшовши, напевно, всіма колами Дантового пекла, вони вистояли, загартувалися, не тільки зберегли власну культуру, а й примножили її здобутки, передавши нащадкам безцінний досвід державотворення.

Список бібліографічних посилань:

1. Солженицын А. В круге первом: роман. Москва: Наука, 2006. 798 с.
2. Книш І. В. Концептуалізація номадизму: соціокультурний дискурс: монографія. Одеса: КУПРІЄНКО С. В., 2018. 430 с.